

3. Periuseq

Misissuineq ingerlanneqarpoq siornatigut misissuisoqarnerani paasisat ilisimalikkallu aallaavigalugit (Dalgas & Kreutzmann, 2022) suliarineqarsimasunik atuilluni apeqqutinik akiortuilluni immersuisoqarneratigut. Misissuinerit taakkua marluk imminnut ataqatigiissutut isigineqassapput, suliniutilli assigiinngillat tamarmilli kalaallit timersoriaasiinik timiminnillu aalatitsisarnerannik paasisaqrnerulernissamut iluaqutaasut.

CISC, Syddansk Universitetimiittup Timersoqatigiit Kattuffiat, Nunatsinni Naatsorsueqqissaartarfik aammalu Magenta (Kalaallit Nunaanni e-Boksiniq atuinerinik ingerlatsisut) suleqatigalugit apersuinerit akiortugassat suliaarat. Apeqqutit akiortugassat qarasaasiakkut Kalaallit Nunaanni atorneqartutigit nassiusorneqarput, taamaaliornerlu Kalaallit Nunaanni periusiuvoq nutaajusoq misilinneqarnikuunngitsorlu. Aatsaavissuaq misissuineq taamatut periuseqarluni Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarpoq. Periuserineqartup piviusunngortinneqarnissaanut suleqataasut tamarmik ikiuulluarsimaqaat aammali unamminartoqaqalunilu ilikkagaqarfusimaqaaq.

Apeqqutit akiortugassat nalunaarusiami matumani nalilersueqqissaarnissamut tunngaviupput Danmarkimilu taamatut apeqqutinik akiortuilluni ingerlanneqareersimasumut, 'Danmarkimi timimik atuinerit', tassunga assingusussaagaluarluni apeqqutinili arlalinni aallaanerujussuunngortinneqarpoq. Misissuinerummi siulliup paasinarsisimmagu kalaallit timimik atueriaatsimik isiginninnerat aallaanerujussuusoq, taamaattumillu apersuutigineqartut imaasa tulluarsarnissaat pingaaruteqartorujussuusimavoq. Taakkua ilagaat timimik aalatitsinerit assigiinngitsut soorlu (angerlarsimaffimmi, suliffimmi/ilinniarnermi, ornitamukarnermi, sunngiffimmilu) Danmarkimi atorneqartut Kalaallit Nunaanni atorneqarsinnaannginnerat pinngortitamili aallunneqartartut immikkut annertunerusumik aallunneqarlutik apeqqutinut ilanngussuunneqarsimallutik. Taakkua saniatigut apeqqutit periarfissanut kajumilersitsinernullu tunngasut apersuinermi siullermi akiortorneqarsimasunut tulluarsarlugit allanngortinneqarput. Timersoqatigiit Kattuffiat suleqatigalugu apeqqutit imarisaat aamma tulluarsarneqaaqipput – sunngiffimmi aallunneqarsinnaasut kalaallinut tulluarsarneqarsimallutik. Apeqqutit akiortugassat misiligarneqarput nutserneqarlutillu, kalaallisut qallunaatullu akiortorneqarsinnaanngortillugit.

Kalaallit Nunaanni innuttaasut inersimasut agguataarneqarneri (15-inik ukiullit utoqqaanerusullu), misissuinerimut peqataaqqullugit allagarsitinneqartut Nunatsinni Naatsorsueqqissaartarfimmiit suliarineqarput 2022-mi maajimi. Innuttaasut immikkoortiterneqarput inersimasut Kalaallit Nunaanni 1. januar 2022-mi najugaqartut 7.837-it akornanni nalaatsortumik toqqaasarnertigut, aallaavigineqarlutik suaassuseq, ukiut, qanoq ittumi qassinillu inuttussuseqartumi najugaqarnerisut aallaavigalugit (tassa innuttaasut akornanni inersimasut 17 procentiisa missaanniittut). Toqqarneqartunit ukiumi tassani januaarimiit 26-t toqoreersimasuupput 374-illu qarasaasiakkut attaveqarfigineqarsinnaassanatik toqqarnikuusimallugu, taamaattumik innuttaasut inersimasut Kalaallit Nunaanni najugaqartut 7.437-it misissuinerim peqataasinnaanngorsimapput.

Apeqqutit akiortugassat kalaallit digitalikkut allagarsisarfiatigut e-Boksikkut ingerlanneqarpoq. Innuttaasut misissuinerimut peqataaqqullugit allagarsisut tamarmik qarasaasiakkut linki toorlugu iserfigisinnaasaannik nassitsiffigineqarput, taamaattumik apeqqutit taamaallaat qarasaasiakkut akiortorneqarsinnaasimapput, soorlu

qarasaasiakkut, Ipadikkut mobilikkulluunniit. Linki tuogassaq e-Boks aqputigalugu iserfigineqarsinnaasimavoq. Akissuteqartullu nassiussaata apeqputit akiortugassanut atorpeqartartumik SurveyXactimit katersorneqarput, akiortugassat kalaallisuujujupata qallunaatuujupataluunniit assigiimmik katersorneqarlutik.

Innuttaasunut 7.437-inut nassiussuineq siulleq pisimavoq maajip 23-anni 2022, eqqaasissuteqarnerlu siulleq juunip arfernganni nassiunneqarsimavoq eqqaasissullu kingulleq tulliusoq juunip 20-anni nassiunneqarsimalluni.

Akiortorneqarsimasunik amerlanerpaanik pissarsiniarluni Timersoqatigiit Kattuffiat innuttaasut attaveqaataat aqputigalugu (Facebook aqputiginerullugu) siammarterisimavoq kiisalu radiukku avisiitigullu aamma ussassaaruteqarsimalluni. Taamaaliortoqarpoq misissuineq malugitikkusullugu aammali inuit e-Boksiminni allagarsisimanertik pillugu alakkaanissaat qulakkeerumallugu. Taakkua saniatigut Timersoqatigiit Kattuffiat akissuteqartut akornanni 10.000 kroninik eqqorneqarsinnaasunik 'neqitaqartitsivoq'.

Apeqputinik akissuteqarsinnaaneq juunip 14-anni matuneqarpoq. Innuttaasut inersimasut 1.153-it misissuinermit peqataanissartik angumerisimavaat, tassa 16 procentit akissuteqarsimapput. Immersukkat innuttaasunit tamanit tutsuiginassusilimmik peqataaffigineqarnersut nalilersoqqissaarniarlugit akissuteqarsimasut suaassutsinut, ukiunut najugaqarfiillu suunerinut 'oqimaalutarneqarsimapput'.

Inernerit immikkoortiterneqarneri

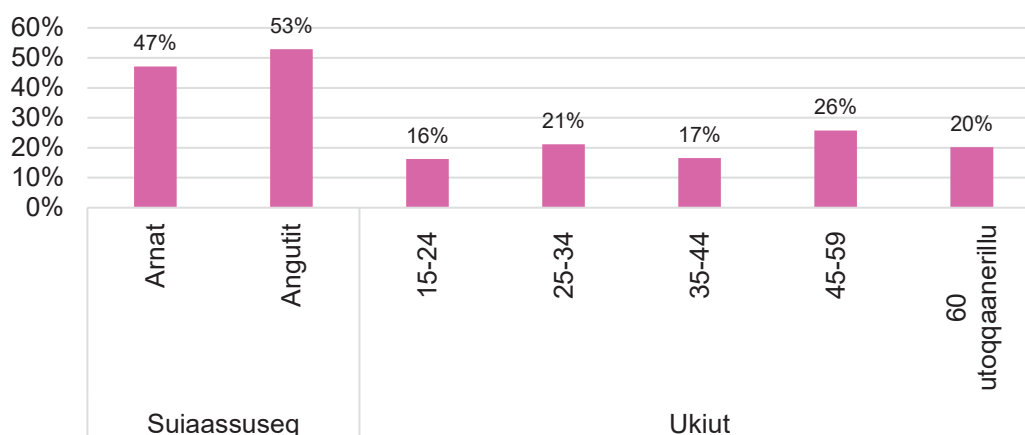
Nalunaarusiami nalilersuinerit nalunaarusiap ingerlanerani saqqummiunneqartartut nalunaarsukkani nalilersuiffigalugit oqimaaqatigiissinneqarsimapput. Misissueqqissaarnermi angutit arnallu, najugaqarfiup sumiinneri/suoneri (assigiinnngitsut sisamaasut), inunngorfik (Kalaallit Nunaanni avataaniluunniit) aammalu peqataasut ukiui tulluusaaffigineqarsimapput. Taamaaliortoqarsimavoq misissuinermi arnat angutinit amerlanerusut peqataasimammata, inuit Kalaallit Nunaata avataani inunngorsimasut nunatsinni inuusimasunit amerlanerullutik, inuusuttut utoqqaallu utoqqaasanit amerlanerullutik kiisalu inersimasut 'illoqarfiit pingaarnersaanneersut' aammalu 'najugaqarfinni (200-699-inik inulimmi) najugaqarfinnilu minnerusuni (50-199-inik inulimmi)' najugaqartut amerlanerullutik 'illoqarfinni qitiusunut' aammalu 'najugaqarfiit annerusunut' (700-3000-nik inulinnut) sanilliullugit. Nalunaarsukkat oqimaaqatigiissarnerisigut akissuteqartut tunuliaqutaasa nikingavallaarneri assigiissaarnerussammata. Taamaattumik akissuteqartut oqimaaqatigiissinneqarsimapput, nalunaarsukkanilu oqimaaqatigiissitsinerit tutsuiginassusilimmik peqataaffigineqarnerat aamma paasissutissat takutitaat qularnaannerusumik inerneqarsinnaalerlutik. Tabel 1-imi innuttaasut immikkoortiternerisa misissuinermi peqataasut oqimaaqatigiissinnginnerini oqimaaqatigiissinnerinilu immikkoortinneri takuneqarsinnaapput.

Tabel 1 – Kalaallit Nunaanni innuttaasut misissuinerimi peqataasunut nallersuuneri (procentit).

		Kalaallit Nunaanni innuttaasut (Nunatta naatsorsueqqissaartarfia- neersut)	Misissuinerimi peqataasut (oqimaaqatigiissinnagit)	Misissuinerimi peqataasut (oqi- maaqaatigiissillugit)
Suaassuseq	Arnat	47	58	47
	Angutit	53	42	53
Ukiut	15-24 ukiullit	17	14	16
	25-34 ukiullit	21	27	21
	35-44 ukiullit	17	20	17
	45-59 ukiullit	26	27	26
	60-inik ukiullit utoqqaanerillu	20	12	20
Najugaqarfiup suunera	Illoqarfiit pingaarnersaat	35	40	35
	Illoqarfiit anginerit	29	27	29
	Najugaqarfiit 700-3000-nik inullit	22	17	23
	Najugaqarfiit (50-699-inik inullit)	14	16	14

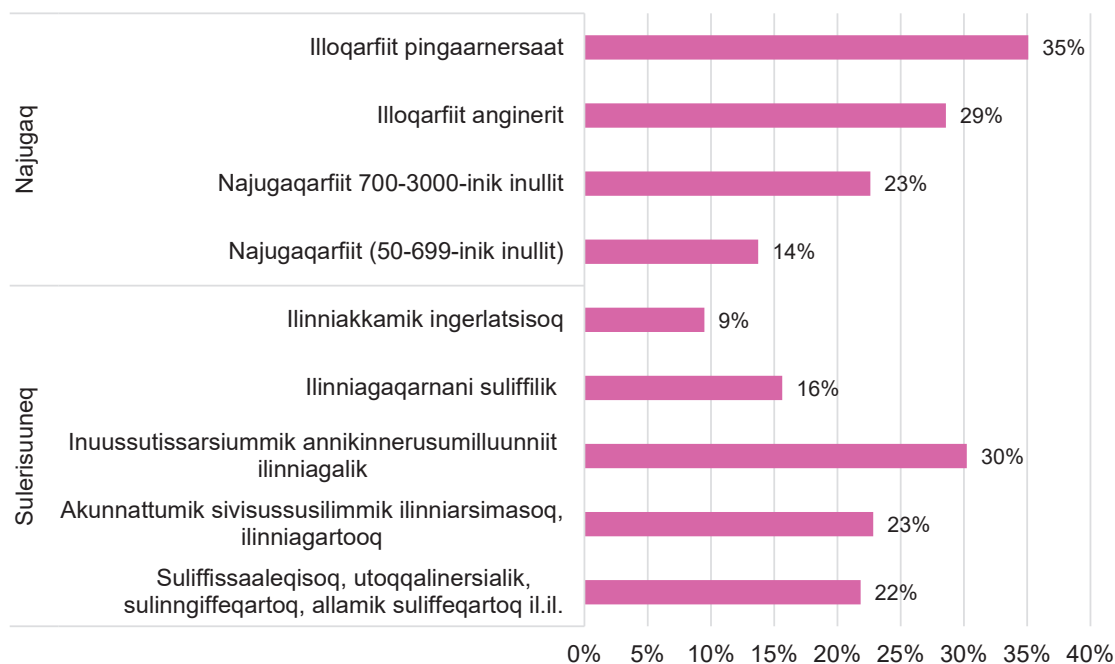
Ataani takuneqarsinnaapput apeqqutinik akiortuisimasut agguataarneqarneri paasissutissat ersarissut. Misissuinerup ingerlanerani nuna tamakkerlugu agguaqatigiisitsinerit takutinneqarumaarput, arnat angutillu misissuinerimi inerner, ukioqatigiiaanut tallimanut agguataarinerit, najugaqarfiillu assigiinngitsut sisamanut agguataarneri kiisalu aallunneqartut tallimangorlugit immikkoortitat pisariaqarfiisigut immikkoortinneqarnerisa takutinnerat. Agguataarinikkut timimik aalatitsisarnerit timersuutillu aallunneqartartut kiisalu kajumilersitsinerit, periarfissat aporfillu innuttaasut akornannit assigiinngitsuneersut pillugit naatsorsuutiginninnerit takutinneqartassapput.

Takussutissiaq 2 – Akissutit suaassutsimut ukiunullu agguataarneqarneri

N= 1.153

Takussutissiaq 3 – Najugaqarfiit suunerisa aallunneqarnerusartullu agguataarneqarneri

N= 1.153

Assigiinngissuseq qaqugukkut assigiinngissutiviusarpa?

Nalunaarusiami takussutissianilu amerlasuuni inernerit procentinngorlugit takuneqarsinnaasarpur, soorlu Kalaallit Nunaanni inersimasut aalajangersimasunik timersorlutillu timigissartartut qassiunersut. Tassani qassit aallussisimanerint ukiumut agguataarneqarnerint imaluunniit najugaqarfiisa qanoq ittuunerini/sumiinnerini assigiinngissuteqartoqarsinnaavoq. Assigiinngissutaalli procentinngorlugu qanoq annertutigissava 'nalunaarsuutini annertuumik' assigiinngissutivittut nalilerneqassappat? Nalunaarsuutini annertuumik assigiinngissuteqartumik naliliissagaanni taava nalunaarsuilluni qularnassusia qassiunersoq naatsorsortussaavarpur (p-værði).

Nalinginnaasumik p-værði 5 procentinik annertussuseqartarpoq, imaappoq assigiinngissutsit annertussusiat 95 procentimik qularnaassuseqartoq qularineqassanngitsoq, innuttaasut amerlassusiannut tunngatillugu nalaatsornikkut pisutut isigissanngikkaanni. P-værdip qassiunera apequtaavoq apeqqutigineqartumut qassit akissuteqarsimanersut. Imaappoq apeqqutinik akissuteqartut ima ikitsigitillugit, pissusiviusut ilaannakuusumik takutissinnaasarpaat.

Allaatigisamat suliarineqartumut ilanngullugu immikkoortuni arlalinni aamma ataqatigiissitsinermi ilanngussat imaluunniit matematikki atorlugu qularutissaasinnaasut ilanngullugit naatsorsuinerit imaluunniit ataqatigiissuunerannik ilanngussinerusarpur. Nalilersueqqissaarnerit tamakkua misissuineri atorineqartut pissutsinik sukumiisumik paasisaqarfiginninniarluni suliarineqartarput, nassuiaatiginialugulu Kalaallit Nunaanni innuttaasut aalajangersimasumik aallutaqarneri, timimut ilungersunarsinnaasumik

sulisarnerat ulluinnarnilu ornitaminnukartillutik timiminnik atuisarneri eqqarsaatigalugit il.il.

Pineqartut ilaanni kinguariarnertut isikkulimmik peqartillugu tabelit ataqatigiissutsimik nalilersuiffigineqarnerat takutinneqartanngillat. Taarsiullugu saqqummersitamut kakkiussatut quppernerit kingullersaanni taakkua ilanngunneqarsimapput.

Assigiinngissutiaqqat (1-4 procentpointit) akornuteqarsinnaasumik nalilersueqqissaarnerupput – ingammik eqimattat ikittuaqqat pineqartillugit (ukiut, najugaqarfiit suuneri/qanoq ittuuneri aammalu aallutaq/inuussutissarsiut) assersuunneqarsimagaangat – taamaattumik mianersortumik atuarlugillu nalilersorneqartussaapput – naak inuttussuseq malillugu equngassutsit oqimaaqatigiissaanikkut suliaqarsimagaluarluta. Imminuttaaq aperisoqartariaqarpoq assigiinngissutsit annertunerat naammannersoq soqutiginarnerlorluunniit. Tamanna 'ilumut nalileruminassuseqarnerisutut' taaneqartarpoq, ima paasineqartariaqarluni pingaaruteqavinnersoq ilumut pisunut naleqqiussinermi. Assigiinngissutsit ima mikitigaat eqqartuinissamut piffissap atornissaa immaqalu iliuseqarfiginissaat imminut akilersinnaassanerluni?

Pineqartut ilaanni kinguariarnertut isikkulimmik peqartillugu takussutissiat ataqatigiissutsimik nalilersuiffigineqarnerat takutinneqartanngillat. Taarsiullugu saqqummersitamut kakkiussatut quppernerit kingullersaanni taakkua ilanngunneqarsimapput.

Assigiinngissutiaqqat (1-4 procentpointit) akornuteqarsinnaasumik nalilersueqqissaarnerupput – ingammik eqimattat ikittuaqqat pineqartillugit (ukiut, najugaqarfiit suuneri/qanoq ittuuneri aammalu aallutaq/inuussutissarsiut) assersuunneqarsimagaangat – taamaattumik mianersortumik atuarlugillu nalilersorneqartussaapput – naak inuttussuseq malillugu equngassutsit oqimaaqatigiissaanikkut suliaqarsimagaluarluta. Imminuttaaq aperisoqartariaqarpoq assigiinngissutsit annertunerat naammannersoq soqutiginarnerlorluunniit. Tamanna 'ilumut nalileruminassuseqarnerisutut' taaneqartarpoq, ima paasineqartariaqarluni pingaaruteqavinnersoq ilumut pisunut naleqqiussinermi. Assigiinngissutsit ima mikitigaat eqqartuinissamut piffissap atornissaa immaqalu iliuseqarfiginissaat imminut akilersinnaassanerluni?